

Ameriška vlada odgovorila na apel evropskih držav

Državni tajnik Stimson poudarja, da Washington ne more podaljšati moratorija na vojne dolge. — Senator Borah kritizira Hooverjev načrt. Velika Britanija se vedno upa, da bo Amerika revidirala svoje stališče. — Poljska bo poravnala svoje obveznosti v Združenih državah

Washington, D. C., 26. nov. — Državni departement je včeraj objavil vsebino not, katere je naslovil Veliki Britaniji, Franciji in Belgiji in v katerih naglašala, da morajo poravnati svoje obveznosti v Ameriki do 15. decembra. Stimson je v teh odgovorih malo informiral prisiljene države, da bo Hoover priporočil kongresu, naj kreira posebno komisijo, katere naj bi vodila v pogajanja s posameznimi evropskimi državami glede modifikacije njihovih obveznosti na področju Združenim državam.

"Z ozirom na suspenzijo plačila obresti in glavnice na vojne dolge Velike Britanije," pravi Stimson v not, angliškemu poslaniku v Washingtonu, "ne more predsednik storiti ničesar. Zadeva mora biti predložena kongresu v uvaževanje."

Stimson zaključuje svoj odgovor z namigljajem, da bodo države, ki poravnajo svoje obveznosti v določenem času, prejele večje ugodnosti pri nadaljnjih pogajanjih glede vojnih dolgov kot one, ki bi plačala v tem času odklonile.

Istotčasno, ko je Stimson objavil odgovor na apel evropskih držav-dolžnic, je senator Borah javno napadel Hooverjevo sugestijo, naj se tem državam dovolijo poravnati obveznosti v Ameriki v njihni valuti.

"Predlog, da evropske države plačajo obroke v tujemski valuti," pravi Borah, "pomeni delni moratorij. Amerika ne bi s tem ničesar pridobila."

Velika Britanija, Francija in Belgija so v svojih apeli poudarjale akcijo lausanske konference, ki je podaljšala moratorij za nemške reparacije, kot precedent za podaljšanje moratorija za vojne dolge v Ameriki. Dalje so argumentirale, da je depresija hudo udarila Evropo in da je to glavni vzrok, da ne morejo poravnati svojih obveznosti v Ameriki. Stimson objavlja ta argument z izjavo, da Amerika prav tako trpi zaradi depresije kot evropske države.

London, 26. nov. — Premijer MacDonald je v svojem govoru v Bedfordu izrazil upanje, da bo ameriška vlada revidirala svoje stališče in podaljšala moratorij za vojne dolge. "Mi nismo apilirali na Združene države, naj reducirajo ali črtajo vojne dolge, temveč samo za odgoditev plačil, ki zapadejo 15. decembra," je rekel MacDonald. "Taka akcija bi ne bila v korist samo nam, temveč tudi Združenim državam. Ves svet trpi, ker vprašanje vojnih dolgov še ni urejeno. Dokler ne pride do tega, ne more biti govora o poživljenju trgovinskih in ekonomskih aktivnosti. Zaupanje in kredit bosta vzpostavljena šele takrat, ko bo vprašanje vojnih dolgov rešeno."

Varšava, Poljska, 26. nov. — Ker se je ameriška vlada izrekla proti podaljšanju moratorija, je poljski zunanji minister včeraj naznanil, da bo Poljska plačala \$3,070,980 obresti na svoje dolge v Ameriki. Prejšnji teden je Poljska apelirala na Združene države, naj revidirajo pogodbo glede vojnih dolgov, ki je bila sklenjena med njo in Ameriko l. 1924.

Nemčija bo spet dobila baronsko vlado

Pogajanja glede sestave vlade, ki naj bi imela večino v parlamentu, so izjavila. Nacionalisti naznanili, da ne bodo kooperirali s parlamentarno vlado. — Demonstracije brezposelnih v Berlinu

Berlin, 26. nov. — Predsednik Hindenburg bo danes imenoval novega kancelarja, se glasi uradni komunik. Poučeni krogi pravijo, da bo predsednik ponovno izbral za načelnika vlade moža iz Papenove militaristične in aristokratske grupe.

Hindenburg se je odločil za formiranje baronske vlade potem, ko ga je dr. Ludwig Kaas, voditelj katoliškega centra, informiral, da ne more sestaviti kabineta, ki bi dobil večino v kabinetu. Dalje je dr. Kaas izjavil, da sta Alfred Hugenberg, voditelj nacionalistov, in Hitler odklonila sodelovanje z njegovo stranko.

Hitler, s katerim se je Kaas razgovarjal tri ure, je izjavil, da je kooperacija izključena, ako fašisti ne dobijo pozicije kancelarja in druge važne vladne urade dr. Hugenberg pa sploh ni hotel ničesar slišati o sodelovanju z vlado, ki bi bila za svoje delo odgovorna parlamentu. "Sistem parlamentarne vlade se mora odpraviti enkrat za vselej," je rekel Hugenberg.

Med tem, ko se z reševanjem vladne krize nadaljuje, nepoko med brezposelnimi narašča. Včeraj so se vršile velike demonstracije na Potsdamerplatzu. Brezposelni so prepevali revolucionarne pesmi in zahtevali kruha. Prišlo je tudi do bitke med delavci in policijo, v kateri je bilo več oseb ranjenih in pet radikalnih agitatorjev aretiranih.

Na podlagi zaslišanih naredb bodo aretiranci prejeli težke kazni.

Papenov kabinet, ki bo izvrševal vladne posle, dokler Nemčija ne dobi novega, je včeraj pojasnil svoje stališče glede reparacijskih plačil. "Neglede na to, kaj bodo bili zavezniki dosegli v Ameriki v zvezi z vprašanjem vojnih dolgov, Nemčija ne bo več plačala reparacij," se glasi vladna izjava. To izjavo je vlada podala s namenom, da pomiri javnost, ki se je pričela razburjati, ko je Francija zagrozila, da bo zahtevala reparacijska plačila od Nemčije, ako bo Amerika vztrajala, da zavezniške države poravnajo svoje obveznosti v Združenih državah.

Oblička komisija priporoča za zavarovanje

V sklad brezposelnostne podpore bi prispevali delavci in podjetniki

Columbus, O. — Gibanje za državno zavarovanje proti brezposelnosti je v državi Ohio en korak bližje uresničenju kot rezultat poročila gubernerske komisije, v kateri so bili zastopniki delavstva, podjetnikov in davkoplačevalcev.

Komisija se je izrekla za državno zavarovanje proti brezposelnosti in priporočila legislativni sprejetje potrebne zakonodaje. Priporočila, naj v sklad prispeva delavci en odstotek od svoje plače, podjetja pa dva odstotka od izplačanih mezd. Sklad bi upravljal državna komisija. Podpora bi znašala polovično plačo, ampak ne več kot \$16 na teden in ne več kot 16 tednov na leto. Čakalna doba bi bila tri tedne.

Komisija je mnenja, da bi zavarovanje v sedanjih krizi ne pomagalo, ker je prepozno. Priporočila za plačiranje prihodnje krize. Vselej tega je mnenja, naj bi se s prispevki pričelo eno leto po sprejetju zakonodaje.

JAPONSKI BUDŽET ŽET NAJVEČJI V ZGODOVINI

Proračun predvideva velike izdatke za armado in mornarico. Časopisje vznemirjeno radi finančnega položaja

Tokio, 26. nov. — Kljub protestom s strani vplivnih finančnikov je japonski kabinet adoptiral budžet, ki je radi izrednih zahtev armade in mornarice največji v zgodovini Japonske. Skupni izdatki za prihodnje fiskalno leto, ki se prične 1. aprila 1933, so proračunani na 2.230.000.000 jenov (\$447.800.000). To pomeni da bo deficit Japonske ob zaključku fiskalnega leta znašal \$179.400.000. Vlada bo morala kriti deficit s posebno bondno izdajo, ker se je finančni minister Korekiyo Takahashi izrekel proti svajanju davkov.

Za vzdrževanje armade je vlada določila \$89.000.000, za mornarico pa \$74.600.000. Pred dvema letoma je Japonska potrošila v iste svrhe \$76.000.000. Skupna vsota apropracij za armado in mornarico vključuje \$37.000.000 za kritje stroškov japonske okupacije Mandčurije za prihodnje leto in za povečanje vojnega letalstva.

Japonsko časopisje je alarmirano nad finančnim položajem. List "Osaka Asahi" kritizira vlado, ker je določila samo za armado in mornarico \$168.000.000, dodim bodo davki prinesli le \$128.000.000.

Baron Seinosuke Goh, predsednik japonske trgovinske zbornice, je izjavil, da bo izdaja bondov za kritje deficita rezultirala v inflaciji, povečanju narodnega dolga in padcu jena. Dežela bo zabredla v situacijo, v kakršni se je nahajala Nemčija po zaključku svetovne vojne.

Država Texas bo kontrolirala
produkcijo olja

Austin, Tex. — Državna legislatura je na izrednem zasedanju sprejela predlog, katero je governor Sterling še podpisal, za kontrolo oljne produkcije. Zakon je modeliran na oklahomski postavi, katero je lansko leto na dramatičen način enforiral "Alfalfa Bill" Murray.

V bodoče se bo produkcija olja ravnala po tržnih zahtevah in po načinu izrivanja tega naravnega sklada. Namen zakona je preprečiti sedanje potratu v produkciji.

Dasi je vrhovno sodišče pregledalo oklahomski postavo za ustavno, se pričakuje sodnijskega kontestiranja tekaškega zakona, ker robustni individualizem ne mara biti na uzdi.

Obračunava proti volilnim sleparjem

Newark, N. J., 26. nov. — Predsodnikom Flannaganom se je danes otvorila obravnava proti dvanajstim volilnim uradnikom in štirim policajem, ki so obtoženi, da so kradli glasove in napravili razne sleparije pri zadnjih volitvah.

Zdravniška oskrba v Ameriki

Ameriški narod laha tri milijarde na leto za zdravlila in zdravilnike, ne glasi poročilo

Washington, D. C., 26. nov. — Dr. Olin West, tajnik Ameriške zdravniške asociacije, je objavil poročilo o izdatkih za zdravniško oskrbo v Združenih državah, ki bazira na podatkih in študiji, katere je abral posebni komitej asociacije in se nanaša na zadnjih pet let.

Dr. West pravi, da ameriški narod potroši krog tri milijarde na leto za zdravlila in zdravilnike. Povprečni letni stroški zdravniške oskrbe za grupo družin, ki imajo nizke dohodke, so \$71, za družine s večjimi dohodki pa \$311.

V poročilu je rečeno, da je v Ameriki 830.000 letičnih ljudi, 120.000 slepcev, 3.000.000 šolskih otrok s pokvarjenim sluhom in vidom, milijon ljudi pa s bolni vsako leto na mrlici.

Dalje imajo Združene države 6.700 bolnišnic, 3.000 klinik in 60.000 lekarn. Krog milijon oseb skrbijo za zdravje ameriškega ljudstva. Med temi je 142.000 zdravnikov, 62.000 zobozdravnikov, 213.000 izkušenih bolničark, 138.000 lekarnarjev, 20.000 optometristov in 47.000 babic.

Hišni posamezniki protestirajo

So proti vladnemu vmešavanju v
biznis in gradnji novih stanovanj

Washington. — Te dni se je oglašala pri vladni finančni korporaciji delegacija newyorških hišnih posameznikov in vehementno protestirala proti vladnim posojilom za gradnjo stanovanj.

Povod za njih protest je posojilo \$3.987.000, katerega je dobila Hillside Housing korporacija za agrađenje nad tisoč apartmentnih stanovanj v katerih najemnine ne bo presegala \$11 od sobe na mesec. Stanovanja bodo moderna, zračna in sanitarna. V New Yorku je ta najemnina nizka za taka stanovanja. V načrtu je več ališnih projektov in je v ta namen pri vladni finančni korporaciji vloženih prošnji za nad sto milijonov posojil.

Delegacija je rekla, da je v Bronxu in v drugih deli metropole veliko praznih stanovanj. Gradnja novih apartmentov bi to situacijo le pogoršala. Pozabila pa je povedati, da je najemnina še vedno izredno visoka. Zadnje čase je bilo v New Yorku več stavk za znižanje najemnine in posebno ena je bila spektakularna.

Drugi argument delegacije je bil, da se vlada ne sme vmešavati v biznis, vsaj bi ne smela financirati podiranja slumov in gradnje delavskih stanovanj s primerno najemnino. Če hoče subvencionirati banke, železnice, inšuranc kompanije — sploh velike korporacije — to lahko stori in landlordi nimajo nič proti temu. Ne sme se pa vmešavati v stanovanjski problem in metati proč denar za gradnjo novih hiš.

To je slabo za biznis in valed tega za deželjo, je argumentirala delegacija.

ROOSEVELT ŠTUDIRA RUSKO VPRAŠANJE

Nekateri industrijski voditelji urgrajo novovoljenega predsednika, naj prizna sovjetsko vlado, ko pride njegova administracija na krmilo

Warm Springs, Ga., 26. nov. — Governor Roosevelt, ki je prišel sem na odih, se resno bavi z vprašanjem priznanja sovjetske vlade. Sedaj študira dokumente o tem problemu in govorice se širijo, da je novovoljeni predsednik naklonjen vpostavitvi normalnih diplomatskih in trgovinskih odnosov med Združenimi državami in sovjetsko republiko.

Dozvalo se je, da se je Roosevelt razgovarjal o tem vprašanju s večjim številom industrijskih voditeljev, ki so ga obikali in apelirali nanj, naj prizna sovjetsko vlado. Dalje se je zvedelo, da je Roosevelt posetil neki obiskovalec, ki sponzorira priznanje sovjetske Rusije po ameriški vladi. Casopisni poročevalci so bili uverjeni, da je obiskovalec ameriški industrialec, kasneje pa so doznali, da je bil aktiven agent sovjetske vlade.

Gotovo je, da bo Roosevelt po svoji inauguraciji 4. marca proučil ves material, ki se nanaša na sovjetsko Rusijo in katerega hrani državni departement v svojih arhivih. Na podlagi te študije bo nova administracija začela svojo politiko napram sovjetski vladi.

Komisija za preureditev železnih
progr v ceste

Providence, R. I. — Trgovinska komisija države Rhode Island priporoča opustitev vseh slabših železnic v Novi Angliji in preureditev 2000 milj železnih prog v ceste za težki promet. Ta ideja se vidi drzna, ni pa brez podlage.

Komisija argumentira, da je ena četrtina železnic v novoanglijskih državah preživela svojo dobo, postale so nerentabilne valed prometa s troki. Te železnice predstavljajo investicijo \$200.000.000. Letno obresti ali dividende od te vsote znašajo \$10.000.000, katere morajo prispevati konzumenti v visoki vozni.

Komisiji se vidi bolj umestno, da se te železnice opusti osiroma preured v avtoprometne svrhe. Prevzame naj jih država ali kdo drugi; proge preuredi v ceste, stroške pa pokrije s pobiranjem colnine od avtinskih vozil.

La Follette bo zopet predložil
svoj program

Washington. — Senator La Follette je naznanil, da bo na prihodnjem kongresnem zasedanju zopet predložil svoj program za pomoč žrtvam brezposelnosti. Ta program vsebuje \$375.000.000 za direktno pomoč. Fond bi upravljal brezplačna komisija.

Nadalje bo priporočal bondno izdajo v vsoti pet milijard in poi za javna dela. Njegov program so lansko zimo porazili republikanci s pomočjo demokratov.

Priprave za pohod v Washington

Pohod bo velik protest proti
stradanju, katerega kongres
ne bo mogel ignorirati

New York. — (FP) — Priprave za "gladovni pohod," čigar cilj je Washington, so v teku. Armada brezposelnih s vseh strani Amerike bo prišla v kapitol, ko se otvori zasedanje kongresa v decembru. Zahtevala bo, da kongres aproprira \$50 za vsakega brezposelnega delavca in za vsako odvisno osebo nadaljnjih \$10. V tej vsoti ni vključena pomoč od državnih in mestnih vlad. Poleg tega bodo delegacije zahtevale od kongresa zavarovanje proti brezposelnosti; denar za vzdržanje sistema federalnega zavarovanja naj kongres dobi iz skladov, katere je določil za armado in mornarico.

Narodni komitej Sveta brezposelnih je naznanil, da se bo več tisoč delegatov, ki bodo reprezentirali milijone brezposelnih delavcev, kateri se strinjajo s zahtevami pohodnikov, udeležilo pohoda. Delegatje bodo zastopali unije, bratske organizacije in brezposelne delavce. Predno se bodo delegacije odpravile na pot, bodo končili brezposelnih priredili velike demonstracije in zahtevali sviranje podpore za žrtve depresije, ustavitve evikcij in odpravo prisilnega dela v zvezi z razdeljevanjem podpore.

Delegacija iz Portlanda, Ore., se bo selila s drugo delegacijo v Seattle ter bosta skupno nadaljevali pot proti San Franciscu, od tam v Los Angeles in dalje proti vzhodu. Druge skupine se bodo abirale v Kansas Cityju, v Tempi, Fla., New Orleansu, Sioux Cityju in drugih mestih. Nasprotno bodo grupe brezposelnih organizirale pohod proti kapitolu v Bostonu, New Yorku, Philadelphiji in drugih vzhodnih mestih. V Washingtonu bodo prispele tik pred otvoritvijo zasedanja kongresa.

Pohod bo velika manifestacija ameriških mas, ki so pripravljene na borbo proti stradanju, proti mesdnim redukcijam in teptanju pravic delavkega razreda. Razglasila bo zahteve milijonov delavcev, ki hočejo imeti federalno zavarovanje proti brezposelnosti in pravico do življenskega obstanka. To bo morda borba, da se prišli kongres na sprejetje zahtev, katere bodo predložile delavske in farmake organizacije.

Bankir ni navdušen za "dolo"

New York. — Prekritivne delavce brezposelnih bi bilo cenajše in bolj priporočljivo kot pa splošno zavarovanje proti brezposelnosti, po mnenju predsednika Brooklyn Trust kompanije. On je za akrajanje delovnika, tajko, da bi dobili delo val, ki hočejo delati.

Proti "doli" je valed tega, ker bi bilo splošno zavarovanje predrago. Če bi Amerika imela ališčen sistem kot ga ima Anglija in plačevala do \$10 tedenske podpore, bi letno potrošila nad pet milijard, ker je sedaj nad deset milijonov brezposelnih. Davkoplačevalci bi to breme upropastilo, je argumentiral banikir McLaughlin.

Pri tem je treba poudariti to: Pod kapitalizmom je nemogoče odpraviti brezposelnosti; delovnika ne bodo toliko akrajšali, da bi dobili delo val, ki hočejo delati. Rezervna armada delavcev bo pod sedanjim sistemom večja ali manjša in je kapitalizmu tudi potrebna. V nobeni državi ne nosijo davkoplačevalci breme na zavarovanja, vsaj ne večjega dela. V ta namen naj se naloži davek na velike dohodke in dedščine in delno na produkcijo. Tudi prispevanje delavcev v ta namen se da zagovarjati. Končno pa zavarovanje ni nobena panacea, marveč le socialno potrebnavstanova.

Pet ribičev utonilo

Grand Marais, Mich., 26. nov. — Pet ribičev, ki so se podali na

AMERIŠKI UČENJAK O RUSKEM ŠOLSTVU

Sistema je nemogoče kopirati v
drugih deželah, ker je del
ruskega življenja. Novo socialno
stremiljenje veje že v otrokih

New York. — (FP) — Večkrat je bilo že omenjeno v poročilih o Rusiji, da je ruska mladina najbolj navdušen eksponent sovjetskega družabnega reda. Da se pri gradnji nove industrije in pri utiranju vseh novotarij bori v frontnih linjah, da ne pozna ne nevarnosti niti ne meje poštovanj.

Kontrast med rusko in ameriško mladino, ki se po mnenju nekaterih "ne sanima za ničesar" razen kometne igre in "funnies," je popoln. Korenine za to razliko in posebnost ruske mladine so v šolstvu in splošni vzgoji, o kateri je te dni predaval na konferenci Progresivne prosvetne asociacije psihater dr. Frankwood E. Williams, ki je študiral šolski sistem v Rusiji.

Rusko šolstvo se ne more primerjati s ameriškim. Ameriško povrnemu opazovalcu bi se v mnogih ozirih zdelo primitivno in učitelji "nesposobni." Nimajo tako imposnih šolskih palač kot so v Ameriki in tudi učiteljsko osebje nima za sabo poldruga desetletja šol. Vendar pa imajo pri učenju večje uspehe kot pa bi bili mogoči drugje.

Dr. Williams smatra, da je temu pripisati novo socialno stremiljenje, a katero je prepoznano vse rusko življenje. Otroci ne pohajajo šol, ker so prišli, ljeni ali ker je to običaj, vsaj ne na splošno. K pouku jih šene novi val socialnih telesnj, spoznanje in želje, da jim je znanje potrebno za doseg splošnega cilja. Tudi učitelstvo ne poučuje radi poklica, temveč iz istega nagona kot grade drugi pionirji novo družbo.

Rusko šolstvo je tesno svezano s življenjem. Najzanimivejši učni predmet je petitika, o kateri razpravljajo tako otroci v šolah kot delavci v tovarnah. O rekonstrukciji dežela je otrok seznanjen predno gre v prvi razred, ker je država preplavljena s silkami o konstrukciji raznih projektov, ki imajo čudovito privlačnost posebno za mladinu. Te silke igrajo silno vlogo kot na primer v Ameriki "funnies," kometne igre ali hollywoodski filmi.

Otrok že po nagonu rad sidi "kilo," igra "seleščarja" ali pa "kuha" in "peče." Ruski šolski sistem ni alep za otroško kreativnost, ampak jo smotrno nagljuje in razvija. Za v otroških vrteh ni organiziranje "tovarne" ali "kolektivne farme" nič novega, stroj pa največje čudo — predmet zanimanja in občudovanja. To zanimanje in socialni čut raste s otrokom vred, prav tako čut odgovornosti in pionirstva.

Ta mladina že danes postaja vodilni faktor v deželi, vsaj pa gonilni. "Udarniki" so rekrutirani iz njenih vrst. Kjer zastane delo, je mladina tista sila, ki se sažene na fronto neglede na težave in trpljenje. Kdor je talentiran in goji željo po višji izobrazbi, nima nobenih zaprek do realiziranja teh težej, ker vrata so na stečaj odprta vsem delavskim otrokom.

Novi ruski generaciji se ne zdi ničesar nemogoče, kar pokazujejo tudi projekti, ki se zunanjezem zde čisto fantastični. Da vselej ne dosežejo svojih načrtov, jih to ne ovira. Cilj imajo jasen in življenje jih ne strši. Njih gonilna sila je uresničenje družbe, v kateri ne bo izkoriščanja, s pomočjo znanja in enotne akcije v interesu splošnosti. Temu namenu je povečeno tudi rusko šolstvo.

jezero, je utonilo, ko je vihar prekučil čoln.

Delavske manifestacije v New Yorku ob petinajstletnici ruske revolucije.

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT

GRANJO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORE
NE JEDNOTE

Organ of and published by the Slovene National Benefit Society

Narodna: za Zdravstveno (vse) in Kana-
do \$4.00 na leto, \$2.00 na pol leta, \$1.00 na četrt leta; za
Chicago in Ohio \$7.50 na leto, \$3.75 na pol leta; za lo-
kumstvo \$3.00.Subscription rates for the United States (except Chicago)
and Canada \$6.00 per year, Chicago and Ohio \$7.50 per year,
foreign countries \$9.00 per year.

Cene računov po doplačilu — Recepti se ne vračajo.

Advertising rates on agreement. Manuscripts will not be
returned.

Naslov na vas, kar ima stik s 1000

PROSVETA

2007-49 South Lawrence Ave., Chicago, Illinois.

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

138

Ameriška delavska federacija

American Federation of Labor, največja in najstarejša centralna organizacija delavskih strokovnih unijs v Združenih državah, je zadnji teden odprla svoje leto zborovanje v Cincinnati. Poročilo eksekutive za to zborovanje je letos resnejše in stvarnejše z delavskega stališča kot je bilo prejšnja leta; prav tako so nekatera priporočila eksekutivnega odbora radikalni korak za federacijo samo. To dokazuje, da je velika kriza precej streljiva starokopitne voditelje Ameriške delavske federacije; primorani so bili spremeniti svojo staro taktiko vsaj v nekaterih ožirih.

Na primer vladno zavarovanje proti brezposelnosti. Se pred enim letom je eksekutiva federacije odklonila to socialno reformo — natančno po Hooverji ideologiji — češ, da je protiameriška in nedemokratska. Toda letos jo priporoča! Ni drugega izhoda. Ekonomska kriza je silen učitelj!

V poročilu eksekutive so tudi sledeče besede: "V zadnjih letih prosperitete je bil naravni tok bogastva izprevržen. Razdelitev dohodkov je bila tako urejena, da so dohodki tekli v šepi najbogatšjih skupin na stroške delavcev, na drugi strani pa je ta ureditev podžigala raztegnitev produkcije, ne da bi bila povečala konzum vedno večje množice blaga."

To je točna pojasnitev položaja. Definicija te vrste je značilna, ker prihaja od voditeljev federacije, ki niso vajeni gledati s te strani, niti niso vajeni razlagati ekonomskega položaja Amerike na ta način. Kriza jih je precej naučila!

Poročilo sega deset let nazaj in zelo dobro opredeljuje z delavskega stališča gospodarski razvoj. Na primer v sedmih letih (1922-1929) so dividende v Združenih državah porasle za 148 odstotkov, medre in plače v istem času pa le za 45 odstotkov. V prvem letu depresije so dividende še poskočile za pet odstotkov, dočim so plače takoj padle za 15%. Ti in ostali statistični podatki so zelo poučljivi za razumevanje današnje splošne situacije. Voditelji federacije so bili primorani poiskati pravilne podatke in dokazati na temelju uradne statistike, da je zgorelo kapitalistično gospodarstvo glavni vzrok današnje krize.

Rezultat te raziskave je, kakor so konstatirali odborniki federacije, da je brez masega 60 milijonov Američanov — skoro polovica prebivalstva republike — padlo pod minimalni standard življenja; 40 milijonov oseb je zabredlo v pomanjkanje in 20 milijonov oseb je v akutni revščini. Taka je slika današnje Amerike.

"Ali more biti kje resnejša obtožnica sedanjega ekonomskega reda?" je vprašano v poročilu. "Eni tretjini naših mezdnih delavcev ne damo dela in skoro polovica našega prebivalstva polagoma strada!"

Eksekutiva Ameriške delavske federacije torej vidi prave vzroke depresije. Vidi jih v krivcih in napakah ekonomskega reda — kljub temu vztraja pri svoji arhaijski taktiki, da mora federacija ostati politično nevtralna in organizirati delavce ne smejo nastopiti v odprtem boju na lastni fronti za odpravo tega krivičnega ekonomskega reda! Ameriške unije morajo še nadalje izbirati svoje "priatelje" v kapitalističnih političnih strankah!

Kriza je, kot prej rečeno, že precej izučila starokopitne vodje federacije. Če bo kriza trajala še eno leto — jih morda nauči še več.

Iz poročila tajnika federacije je razvidno, da je federacija izgubila okrog 300.000 članov v preteklem letu. Današ jih ima še okrog dva in pol milijona. Najbolj je padlo število organiziranih rudarjev, ki so pripadali federaciji; zelo so nazadovale tudi unije v stavbnih strokah, na primer tesarji. Radio je skoro docela uničil organizacijo muzikantov. Federacija ima večina izučene delavce v svojih vrstah in te je depresija — obenem pa novi stroji — najbolj udarila. Masna produkcija ne pozna več individualnih mehanikov stare obrtne šole, kajti pri tem delu so vsi mehaniki — in tovarna je obenem šola.

Ameriška delavska federacija silno trpi pod udarci depresije in tehnološke brezposelnosti, ki je stalna, ampak njeni stari voditelji se še vedno drže metod in načinov boja, ki so bili morda dobri pred tridesetimi leti. Grozno počasi izpregledavajo, tako počasi, da jih mora članstvo vleči naprej. Vaak korak, ki ga store, je korak članstva, ne njih.

Federacija potrebuje novih voditeljev in nov program!

Glasovi iz naselbin

Zanimive beleške iz raznih krajev

K odgovoru na potopis

Rockwood, Pa. — Med 160.000.000 ljudstvom se dobi jo marljivo in energični, hudobni, zajedljivi in uničevalni ljudje. Če se ljudstvo še tako visoko povzpne kulturno in industrijsko, socialno popolno ne bo nikdar. Zmerom se bodo rodili izkoriščevalci, kateri delajo in bodo delali zapreke napredku. Po Judničevem opisu sovjetske Rusije, se je on družil in prišel v dotiko večjima s temi ljudskimi zajedalci, kateri so še skoro največja ovira do napredka v sovjetski Rusiji in v splošnem po vseh drugih deželah. Res, da je malo tudi Judnič videl dobrega. Dobra, zdrava in močna vojaška armada, vse tiste lepe velike palače, katere so bile last zajedalcev in zatiralcev ljudstva, so sedaj last delavskih klubov, in tudi to je opisal tako lepo, da bi človek nehoti mislil, da je bilo pisano od katerega člena Kelumbayevih vitezev, ne pa od slovenskega delavca in povrhu še člana socialistične stranke.

Pa pustimo to. Moj namen ni, da bi kritiziral njegov potopis. Saj so to drugi že precej obširno storili. Čeravno sem rad čital vse te odgovore, je bil po mojem mnenju samo eden stvarno in pravično spisan — Spartakov.

V Judničevem odgovoru se čita, da za nas delavce je le ena rešitev: "Organizirati se moramo politično, strokovno, ekonomsko in kulturno." Oho! kaj pa sovjetska Rusija, ali boljše, III. Internacionalna dela, če ne ravno to? Zakaj se ne bi organizirali v eni največji delavski stranki, katere kontrolira in vlada eno šestino zemeljske oble in faktično prakticira vse navedene stvari že petnajst let s precej dobrim uspehom in še zmerom trdno koraka do svojega cilja?

Malo dalje pravi, da "ameriški intelektuali vedno prav malo o življenju ruskih delavcev." "Kadar kateri obišče Rusijo, ga vodijo sovjetski vodniki po potih, ki so komunistov všeč." Tudi kaj Judnič sam pripozna, da so tudi dobri kraji v Rusiji, ne samo slabi. Naprej tudi piše, da vse te ljudi (kateri so tudi sami plačali svoje stroške), peljejo v take prostore, kjer so obveščeni že najmanj dva dni prej, naj se pripravijo. Jaz ne vem kako morejo po dveh dneh obveščena vse tako dobro in vzorno urediti, da naredi tako dober vtis na obiskovalce, kateri so navajeni vsega najboljšega. Tudi tukaj, ako denemo dve in dve akupaj, ni odgovor: štiri. Ako bi bilo pravilno, bi moralo biti.

Citiramo še nekaj iz njegovega odgovora: "In sljaj sem praviti, da propaganda v tujemstvu stane Rusijo polovico njenih državnih dohodkov." Tudi to ne odgovarja resnici. Ko to premišljujem, mi pride na misel: Mogoče je pa naš slavni M. Judnič tudi vse drugo o sovjetski Rusiji samo ališal, ne pa bil tam osebno. Da ni to resnica, da potrošijo polovico vseh državnih dohodkov, naj vsak samo pogleda sliko pod M. Judničevim spisom, katere je priobčeno v leti številki Prosvete: "Krašna stanovanjska hiša". Pod sliko se čita, da "sovjeti skušajo odpraviti pomanjkanje stanovanj v Rusiji in zidajo take stanovanjske palače v vseh večjih mestih."

So še druge stvari. Na primer, nobena druga država ni zgradila v zadnjih petih letih tako velike elektrarne in povečala svoje elektrarne in povečala svoje železniške proge, kakor sovjetska Rusija, ne da omenjamo tudi druge industrije, katere je spravila spet v red in v napredok. Ne vem, kje je dobila ves ta denar in sredstva, s katerim je zgradila vse to v tako kratkem času. Ako potrošijo polovico vseh državnih dohodkov za propagando v tujemstvu, koliko potem potrošijo doma? Ako pristajemo k temu, da propaganda, katero vodijo v Rusiji, potem jim ne ostane nič za druge stvari. Ljubi pa poročajo, da so sovjeti zelo točni, da plačajo vse svoje obveznosti. Vse ta napredki in točnost v plačevanju svojih obveznosti je res velika propaganda za sovjetsko Rusijo, ampak taka propaganda je v korist ruskega ljudstva. Ampak Judnič ni

imel tega v mislih, ko je pisal o propagandi.

Gre še dalje in pravi, "da prepiral se ne bo", pa to je vse kar on dela. Kako more biti človek miren, ako bere tak spis kakor je ta odgovor M. Judniča, in to v Prosveti? Sam sebe pobija in doprinese dokaze, da ne more on pisati kakšne so razmere v sovjetski Rusiji. Da to dokazem, bom citiral še dva stavka iz njegovega spisa: "Ampak, kdor hoče docela prodreti v ruske razmere, mora iti v Rusijo in tamkaj ostati vsaj nekaj let. Takole sedeti v Ameriki in delati absolutne zaključke o Rusiji ni resho."

On sam pripozna, da kdor hoče stvarno pisati o razmerah o sovjetski Rusiji, mora biti tam nekaj let. On sam je bil tam, pa le nekaj tednov in je tako obširno poročal. Kako je mogel on vse to videti v par tednih, kar bi drugega vzelo nekaj let, to je vprašanje.

Frank Dormish.

Kaj se pripravlja za 4. decembra

Milwaukee, Wis. — Se nekaj tednov, pa bomo zopet prešli v novo leto. V teh zadnjih dneh letošnjega leta se nam pa še o beta prav lepa prireditev. Se posebno bodo pri tej prireditvi prišli na svoj račun otroci. To bo nekaj novega na našem odru. Gotovo smo se vsi v starem kraju še kot otroci že mesece naprej veselili Miklavževega prihoda. Stara tradicija je utisnila otrokom Miklavža kot velikega dobrotnika vseh prirodnih malčkov. Kdo bi trgal to nedolžno veselje in kalil srečo nedolžni deci? Tudi Američani imajo svojega "Santa Clausa," ki pušča darila pod božičnim drevescem na božični večer. Koliko nepopisnega veselja vlada tedaj med mladino, pa tudi starejši se vseje z njimi. Mi pa poznamo našega Miklavža, ki donša pridni deci koše daril v noči 5. in 6. decembra.

Letos je posvetila tukajšnja organizacija Slov. Dom svoj prireditev temu namenu. Vršila se bo v nedeljo 4. decembra v South Side Turn dvorani.

Tisti, ki so dozdaj obiskovali prireditve te organizacije, vedo, da se jim je nudilo vedno kaj lepega ali novega. Tako tudi ta prireditev ne bo zaostajala za prejšnjimi, kajti prišel ne bo samo Miklavž v spremstvu parkijev, angelcev, čarodeja Mefista ter razdelil darila in bi bila s tem stvar končana. Ne! Igra "Miklavž prihaja," katero smo prejeli letos iz starega kraja, vsebuje še vse nekaj več. Videli bomo v njej nekaj 50 naših malčkov, ki bodo v vlogah školarcev, palčkov, sokolov in drugih peli, plesali, deklamirali itd. Da jih vidite s kakšnim veseljem in žarečimi obrazi se vezbajo.

To bo nekaj izrednega za nje, pa tudi za vas vse, kateri kolikaj ljubite otroke. Saj jih vsi radi gledamo in poslušamo na našem odru. Videli bomo ob tej priložnosti, kako bodo naši slovenski malčki, napravljeni v sokolski noši, korakali in telovadili. Da, prvič bo to na našem o-

Norman Thomas in James H. Maurer, socialistična kandidata za predsednika in podpredsednika, na sestanku v Philadelphiji po dokončani kampanji.

dru. Za to se imamo zahvaliti našim bratom Hrvatoma, ki nam v tem oziru gredo na roko in nam pomagajo.

Ne pustite, da bi šla ta stvar kar mimo vas. Če boste prišli v nedeljo 4. decembra v South Side Turn dvorano, vam ne bo žal, ker videli in ališali boste nekaj, kar bo vas gotovo prijetno iznenadilo. Številna mladina z različnimi talenti. Poleg te mladine igre bodo zvečer nastopili tudi naši slovenski pevski zbori in eden srbski.

Povrhu vsega pa bodo vsi v dvorano došli otroci obdarjeni z različnimi darili popoldne in zvečer.

Organizacija Slovenski dom torej vabi vse na to nove vrste prireditve, o kateri upa, da bo vsekakor zelo ugajala.

Pripravljalni odbor.

Delavci in pivo

Milwaukee, Wis. — Kakor hitro je prišlo leto 1932, ki je volilno leto, je napredno delavstvo pričelo takoj agitirati v listih in z besedo, naj delavstvo izvoli v jesenskih volitvah svoje, socialistične kandidate, to je predsednika Združenih držav in vse druge socialistične kandidate, ako hoče sebi in svojim otrokom dobro. Dokazovali in pripovedovali so tudi delovnemu ljudstvu, kdo je povzročil sedanjo industrijsko depresijo, namreč njihove drugi kakor kapitalizem in da sta politični stranki, pa bodisi republikanske ali demokratske, obe kapitalistični in kot taki ne bosta nikdar ublažili bede, še manj pa odpravili depresijo. In da je za delavca vseeno, pa naj bo kandidat izvoljen od republikanske ali demokratske stranke, zato, ker oba gledata samo za kapitalistične interese in da interesi delavstva jih ne brigajo; da bi pa mogli delati za dvoje nasproti si stoječe interese, pa tudi ne morejo, ker koza cela in volk sit ne more biti.

Prav to, ki se glasi: Koza cela in volk sit, ne more biti, bi moralo delavstvo dobro premisliti, da bi bilo na jasnem kaj pomeni. Ne pomeni prav nič drugega kakor to, da sta si delo in kapital velika nasprotnika. Kajti če si pribori delavec boljši obstanek svojega življenja, si ga mora na račun kapitala, če pa kapital prosperira, je tudi že dokazano, da na račun delavca. Zato pa kandidat, ki je postavljen na volilno listo, bodisi od republikanske ali demokratske stranke,

bo delal samo za kapitalistične interese.

Kakor je pa razvidno iz izida zadnjih splošnih volitev, ki so se vršile 8. novembra, se še ni delavstvo prav nič naučilo v zadnjih starih letih. Zakaj se ni niti malo oziralo na gori omenjeno resnico, namesto da je izvolilo z ogromno večino demokratske kandidate, ki se v jedru toliko razlikujejo od republikanskih kakor penny od pennija, in s tem skočilo iz enega blata v drugo?

K temu je gotovo v veliki meri pripomogel Hoover. V agitaciji za socialistične kandidate si čul povsod tale odgovor: "Jaz bi volil socialiste, pa ne bom zato, ker nimajo še prilike biti izvoljeni, in tako bi prišel Hoover ponovno na krmljo. Najbolje, da glasujemo za demokrate in s tem bomo Hooverja zlahka poslali v staro šaro, kamor spada." In tudi to so rekli volilci, če pride Roosevelt, bo dal pivo nazaj, kar bo prav gotovo pripomoglo do izboljšanja razmer, kajti v pivovarnah bo dobilo delo mnogo delavcev. Poleg tega bo tudi za kmetje mnogo boljše, ker bodo lahko prodali pivovarnam mnogo žita, katerega bodo rabili za izdelovanje piva.

Toda delavski volilci niso vprašali, če ne bomo imeli denarja, tudi piva ne bomo mogli kupiti ne piti, pa če je prav oni veliki "skunar" piva samo en nikelj. Pa če stane samo en penny, če ga nimam, ga tudi kupiti ne morem. Če ga bodo pili samo tisti delavci, ki bodo uposleni v pivovarnah, ga bodo spili prokletno malo. Kajti govoril sem z nekim delavcem, ki je ves čas uposlen v pivovarni. Pa pravi, da so take stroje dobili v pivovarno, da je prej, ko še ni bilo stroja, delalo 12-15 oseb, sedaj pa pa samo ena. Tu se lahko vidi, koliko bo sedaj ljudi delalo in koliko bodo piva spili. Če pa ne bo imel kdo piva piti, jim ga tudi ne bo treba izdelovati.

Gotovo je, če se še ni delavstvo naučilo v prošlosti, kaj so republikanci in demokrati, se bo pa naučilo v prihodnjih starih letih, tako da bo pri prihodnjih predsedniških volitvah pokazalo obema strankama hrbet in glasovalo za socialistične kandidate. In če jih bodo izvolili, bodo obrnili kolo napredka v drugo smer, tako da bo lahko napredovalo tudi delavstvo, zaslužilo denar in lahko kupilo ter pilo pivo.

Joseph Ule.

Knjige Cankarjeve družbe za leto 1933

(Poročilo)

Ljubljana, 9. XI.

Te dni je začela Cankarjeva družba razpošiljati svojim članom nove štiri knjige za leto 1933. Zaplemba Grabeljškove povesti "Strajk" je nekoliko zakasnila razpošiljanje knjig, ker je bilo treba v drugi tiskarni natisniti Rožmanovo povest "Sirene tulijo..."

Štiri lepo opremljene knjige leže pred nami, tri leposlovne in koledar. Okrog šest tisoč izvodov vsake teh knjig gre vsako leto v roke slovenskih delavcev doma in v Franciji, v Srbiji in na Nizozemskem, v Nemčiji in Ameriki.

Letos je izdala družba dve izvirni leposlovni knjigi, in sicer Ivana Molka "Dva svetova" in A. Rožmanca "Sirene tulijo".

Ivana Molka "Dva svetova" je prva knjiga našega ameriškega sodruga in pisatelja, ki je izšla v stari domovini in obenem prvo leposlovno delo, ki opisuje pot slovenskega majhnega človeka iz belokrajinske vasi v ameriško "objubljeno deželo." Knjiga dokazuje, da je Molek dober opazovalec: zadel in odkril je mnogo stvari, ki so spremljale izseljevanje Slovencev v USA. Kakor mnogo izseljencev, nasledje tudi Molkov Plesec v "Dveh svetovih" govoričam in lažem starih Američancev, ki jih je imela in jih še ima vsaka vas pasivne Bele Krajine. Sprito težkega življenja na domači zemlji se odloči Plesec, da pojde v svet. In zaradi govorjenja starih Američancev se odloči, da pojde v Ameriko. Zakaj tamkaj leži baje kar po cestah drobiž, ki ga pa ne pobereš, ker veš, da leži za ogrom pravo suho zlato — tako so govorili ti ponosni Američanci, najboljše agentje za parobrodne družbe in Ameriko. Mladi ljudje so verjeli, nekam so morali, gnala jih je beda in odvratnost namišljenih malomeščancev, ki se gredo svobodnomiselnice in procesijo. In tako odide tudi Plesec. Tudi on je akenil, kakor večina vseh izseljencev, ki so kdaj romali iz naših vasi preko morja, da pojde tja samo za nekaj let, samo za dve leti, da si prihrani toliko, da bo lahko popravil domoča kajž in dokupil še kako njivo. Po tem sklepu odide, pride v Ameriko, gara v tovarni, trempa za delom, otepaje se starega sveta in seznanja z revolucionarji in delavskim gibanjem, postaja aktiven član gibanja in spozna z drugimi tisoči izseljenci: "Amerika smo zdaj tudi mi!" Strajk, zlom strajka z nasiljem in sleparstvom — Plesec se napoti v Chicago. Knjiga nam torej riše prihod izseljenca v Ameriko, konča se z oporizivjo Plesea za bora v delavskih vrstah. "Tone ne laže več novega sveta. Zdalj laže novih ljudi. Ko jih najde dovolj — bo Amerika naša!"

Ta Molkova knjiga je prvi del široko zasnovanega romana, ki mu bosta sledila še dva dela. Poleg leposlovne vrednosti dela bo knjiga nam v starem kraju zanimiv pogled v življenje našega izseljenstva, rojakom v Ameriki pa bo budila v spomin njih boje, trpljenje in delo.

Naslovno stran knjige je narisal slikar Niko Pirnat.

Knjigo prejmejo tudi člani Prosvetne matice JSZ.

A. Rožmanca povest "Sirene tulijo..." pa zajema poglavje iz delavske borbe v stari domovini. Riše strajk in njega poraz v napol industrijskem, napol vaškem kraju. (Obravnava isto snov kot zaplenjena povest.) Fabrikski delavci, ki jih opisuje Rožmanec v svoji povesti, niso čisti industrijski proletarci; imajo tudi svoje, čeprav ubožne domove, svoje kratke njivice in polja. In prav ta okolnost je razlog, da njih nenadni strajk propade; pred tovarno pa obleži nekaj mrtvih. Glavni agitatorji se razidejo na vse štiri strani sveta. Povest je zaradi višje sile precej okrnjena, Rožmanec je psevdonim pisatelja in ta povest njegovo prvo delo.

Tretja leposlovna knjiga so pravilice nemške delavske pisateljice Hermannje zur Muehlen, ki jih je zbral in poslovenil Angelo Cerkvenik. V knjigi, ki ima naslov "Včeraj je bilo, jutri bo...", so zbrane tele pravilice: Kaj pripovedujejo Petrkovi prijatelji (promog, škafica, vlgatic, steklenica, odeja, železni donec in zvoncek), Hlapec, Roževce. Pisateljica je znana po svojih romanih in avtobiografičnem romanu, pa tudi kot marljiva prevajalka iz angleščine. (Skoro vse nemške prevode Sinclairovih del je priredila ona.) Delavski mladinci pa je znana posebno po pravilicah, ki jih je napisala zanjo. (Pozna jo tudi čitatelj in čitateljica Mladinskega lista, kjer je izšlo že več priredb njenih pravilic.) Te njene pravilice berejo z enakim veseljem otroci in odrasli. Cankarjeva družba je storila prav, da je zdaj tudi slovenski delavski mladinci poklonila zbirko teh pravilic. Zelo dobro je knjigo ilustriral slikar Niko Pirnat, ki je narisal deset ilustracij in ovitek.

Poleg teh treh leposlovnih knjig je izdala Cank. družba spet svoj Koledar za prihodnje leto. Je nekoliko tanjši, a bolj umirjen kot prejšnja leta. Najvažnejši od člankov v njem je pač Talpov članek o Karlu Marxu. Prihodnje leto mine namreč 60 let, kar je ta utemeljitelj modernega socializma umrl. Članek opisuje Marxovo življenje in delo. Dopolnjuje ga zbirka slik in fotografij. Klekar piše o "Rojstvu industrijskega veka", Edo Kardelj o "Standard Oil Company", Volkač o "Postanka in razvoju sveta", Fabius pa o "Teritorialni razdelitvi Sovjetske unije". Za ta koledar bi

(Dalje na 3. strani.)

Prisr iz newyorškega Hoovervilla.

—Federated Pictures.

Vesti iz Jugoslavije

(Glavna poročila iz Jugoslavije)

Ljubljana, 10. nov. 1932.

Proti dragim stanovanjem

Največje breme na male ljudi po naših mestih je pač visoka najemnina. Delavci in uradniki izdajo največji del svoje plače za stanovanje. Najemnina dosega v naših mestih, posebno v Ljubljani in Mariboru, do 50 odstotkov plače in čez. Pol plače izda meščan za stanovanje, za to, da ima streho nad glavo! Povprečna uradniška plača je danes 1500 Din na mesec, stanovanje z eno sobo v mestu pa stane 600 Din, stanovanje dveh sob do 900 in 1200 Din, če pa ima najemnik še kopalnico, plača kar kakšnih 200 Din na mesec več. Zakaj naša stanovanja so staromodna, so ne zdrava. Kar je starih hiš, ni nikjer kopalnic, v novih hišah pa zidajo kopalnice le v stanovanjih, ki imajo tri, štiri in več sob. V predmestju, daleč od centra mesta te stane stanovanje dveh sob 600 do 700 Din, prometnih rvez z mestom je le malo.

Toda stanovanjski najemniki so imeli včasih še eno težavo. Gospodje te ni smeli vtiči kar na lesnem iz hiše. To stanovanjsko težavo pa je vlada ukinitila in dala hišnim posestnikom proste roke, naj počno z najemniki, kakor jih je volja. Posledica te ukinitve se je kazala in se še kaže v mnogih delovnih, ko sredi zime pomočejo najemnikom pohištvo na cesto. Prav tako so z ukinitvijo stanovanjske zaštite dobili lastniki proste roke za reguliranje najemnine. Ta je vsa zadnja leta še rasla, zadnje leto se je sicer ustavila, a sprito zniževanja plač vztrajajo lastniki, ki se zmerom pri lanskih najemninah, pri najemninah iz časa, ko niso bile plače tako zelo globoko pod minimum znižane in ko še ni bilo toliko brezposelnih, ki nimajo niti za hrano, kaj šele za stanovanje. Događa se, da kdo ne more plačati najemnine do sredi meseca, pa ga že lastnik hiše goni na cesto in toži sodišču.

Kakor hitro so izgubili stanovanjski najemniki vsako zaščito po zakonu, kakor hitro je državna oblast nehala štiti najemnike in začela štiti hišne lastnike, so bili najemniki prisiljeni, da store to, kar bi lahko že poprej storili: začeli so se združevati v organizacije. Zdaj imamo v državi nepolitično Zvezo društev stanovanjskih najemnikov, ki ima v vsakem mestu svoje društvo. Društva delujejo — a njih uspehi so majhni: slabotni so pred praznino, ki zija po ukinitvi zakona o stanovanjski zaščiti. Naj trkajo še tako na vest in srce hišnih lastnikov, češ, stradamo, znižajte nam najemnino, ki nam požira pol plače, nič se ne gane, hišni lastniki so brez vesti in srca, in najemnine se ne znižajo.

Društva stanovanjskih najemnikov so zadnje nedelje spet sklicala po mnogih mestih protestne zborovanja, ki so se jih udeležile množice onih, ki stokajo pod bremenom najemnine. Tudi v Ljubljani se je vršilo tako zborovanje v veliki unio-niski dvorani, ki so jo najemniki napolnili do zadnjega kotička. Najprej je govoril tajnik ljubljanskega društva g. Erman, ki je med drugim dejal: "Prva naloga vsake urejene družbe je, da izkorišča ne nikoli ne zadene človekove hrane, oblike in doma. Pri nas pa nimamo zakona, ki bi onemogočil izkoriščanje človeka pri stanovanju, v Jugoslaviji ni zaštite za najemnika. In vendar je zdrava družina v zdravem domu stober države. Toda stanovanjski najemniki razumejo tudi položaj nekaterih hišnih lastnikov, ki so zadolženi. Za te zahtevamo, da se jim amortizacijski rok podaljša za 30 let! Položaj mnogih stanovanjskih najemnikov je dandanašnji tak, da morajo svojim gospodarjem poravnjati hiše in investirati vanje denar, nazadnje pa jih hišni lastnik lepo vrže na cesto. Izkoriščanje s strani hišnih lastnikov gre tako daleč, da predpisujejo skoroda najemnikom, koliko otrok smejo imeti. Ni pa nikjer nobene inštanice, da bi se najemnik obrnil nanjo ter upal na zaščito in zaščito. Tega v Jugoslaviji ni, za malega človeka ni pri nas zaštite. Kako težko je na primer za upokojenca, ki mu

država pokojnino plača včasih še le koncu meseca, gospodar pa ga podi v starosti na cesto zaradi netočenega plačevanja najemnine, čeprav je tega kriva država. Zato moramo na tem shodu glasno zakričati svoje zahteve, da jih bo slišal naš bled in Beograd s skupščino in vlado vred.

Za njim je govoril tajnik Zveze iz Zagreba g. Branko Kurelac, ki je navajal, kako izredne mere uživajo hišni lastniki, kako popolnoma svobodno počenja jo stvari, ki so pogosto zločini. Govornik je pokazal na velike uspehe, ki so jih dosegli združeni najemniki dunajskega mesta, ki so po svojih društvi (socialno-demokratskih) zavzeli oblast v občini ter s socialističnim županom na čelu zgradili že 50.000 novih, modernih stanovanj za delavce in uradnike. Občinska politika dunajskega mesta je vsemu svetu za vzgled. G. Kurelac je pozival najemnike za združenje delo in borbo za doseg zakonov o zaščiti najemnikov.

Govoril je še sodrug Svetek v imenu Strojarske komisije in v imenu nje obljubil vso gnotno in moralno pomoč najemnikov v tej borbi. Pokazal je zlasti na stanovanjsko budo delavcev ter ugotovil, da gre tu za delavsko borbo. Zato morajo stanovanjski najemniki delati v slogi z delavci.

Zborovalci so vse govore spremljali z burnim odobravanjem ter besneli proti oderuskim hišnim lastnikom. Sprejeta je bila resolucija, v kateri zborovalci zahtevajo: da minister za socialno politiko izdela čimprej osnutek zakona o zaščiti stanovanjskih najemnikov, naj vlada uredi pravilen odnos med plačo in najemnino, prepovedi naj se deložacije v času od 1. novembra do 1. maja, izda naj se uredba, da morajo hišni lastniki povrniti selitvene stroške strankam, ki so jim odpovedali stanovanje iz dobičarskih nagibov itd.

Podoben shod se je vršil v Mariboru in drugih mestih Jugoslavije.

Zaplenjena knjiga. — V zbirki "Slovenske poti," ki jih izdaja Tiskovna zadruga, ureja pa Juš Kozak, bi imela že prejšnji mesec iziti knjiga esejista dr. Stanke Lebna "Problem slovenske vzgoje", ki bi bila spet važen dodatek k narodnostnemu problemu in vprašanju, ali smo Slovenci kot narod svobodni ali nismo. Knjiga pa je morala pred izidom rajšati v Beograd v tiskovni biro naše vlade in tamkaj je bila knjiga obsojena na začasní pogin: bila je prepovedana, češ, da je njena vsebina "proti-državna". Glavna "proti-državna" misel knjige je najbrž tista misel, ki jo trdi avtor takole: Narod, ki nima v svojih rokah vzgajanja, narod, ki mu šole niso svobodne, ni narodnostno svobodni. Ker se to seveda nanaša na slovenski narod, je ta trditve navzkrž z očiteljno politiko. Zato je bila knjiga zaplenjena. Ker poznamo dr. Lebna kot dobrega, zanesljivega esejista in odločnega borca za poštenost, smo prepričani, da smo s tem ob zaničljivo in važno knjigo. — Naj pomnimo še, da je Tiskovna zadruga, ki izdaja te knjige, last redimovcev, za to se brez močnej predavtorji založbe, ki niti najmanj niso kakšni režimovci. Tako se je zgodilo, da izide v tej založbi kakšna knjiga, ki prav napada slovenske režimovce. Tako se je zgodilo s knjigo Josipa Vidmarja "Kulturni problem slovenstva", ki ni bila nikjer tako napadana kakor s strani lastnikov založbe in njih organa "Jutro", ki je nekakšen reklamni organ za knjige Tiskovne zadruge. Lastniki založbe so režimovci; ker pa nimajo nikakega svojega kadra inteligentov, pišejo v knjige in revije te založbe ljudje, ki so protirežimovci in prav za prav njih nasprotniki. Tako so prisiljeni, da "redijo gade na svojih lastnih prsih..."

Smrtina smrtna motoklist. — Okrog 11. zvečer dne 30. oktobra sta se včrvala domov v Maribor trgovčev sin Kurt Kopolc, star 19 let, in njegov prijatelj Edvard Bikoč, 22 let stari brivski pomočnik iz Maribora. V mestu sta na nekem križišču z

vso silo zadela v avto in oba sta obšla v mlaki krvi. Bikoč so z zlomljeno roko in ного odpeljali v mariborsko bolnico, Kopolc pa je dal oče takoj prepeljati na graško kliniko, kjer pa je za hudimi poškodbami na glavi že čez nekaj ur umrl. Bikoč pa zdravijo v mariborski bolnici.

V smrt je hotel. — Znan ljubljanski atlet in sofer Ivan Sotlar je hotel izvršiti samomor. Na svojem domu na Viču si je prezeval šile, a so ga še pravočasno prepeljali v bolnico, kjer so mu rane zavezali in bo kmalu odšel iz bolnice. Zakaj je hotel v smrti, ni znano in časopisje ne poroča. Zamolčali so celo njegov priimek.

Sprava pred sodiščem. — Novomeško sodišče je 31. oktobra razpravljalo o dogodku, ki se je pripetil v Senušah pri Krškem. Pri kočarici Mariji Sotlarjevi se je mudil 5. julija njen brat Rudolf Lipar, star 70 let. Med bratom in sestro je prišlo do prepira, v katerem je brat dejansko napadel sestro, ki je začela klicati na pomoč. V hišo je pritekel njen sin, 30 let stari Franc Sotlar, ki je s kolo pobil strica na tla. Stric je obležen nezvesten v razbito lobanjo. Visečega med življenjem in smrtjo so prepeljali v krško bolnico, kjer je zdravnikom z več operacijami uspelo, ohraniti Liparja živga, čeprav je bilo njegovo stanje obupno. Nečak France je bil aretiran in zdaj se je vršila pred novomeškim sodiščem razprava. Na smrt ranjeni, a rešeni stric Lipar se je odpovedal pričevanju in iskal v razpravi, da nečaku dejanje popolnoma odpušča. Ko je predsednik razprave opazil starca, ki je ostal zaradi udarca po glavi ohromel na eni polovici silovota, je dejal obtožencu: "Malo je manjkalo, pa bi si zaslužil smrtno kazen." Pri teh besedah je obtoženec mati padla v nezavest; obtoženi sin in dva zdravnik sta ji brž priskočila na pomoč in spravila staro kmalu k zavesti. Sodišče je upoštevalo olajševalne okoliščine, obtoženec je bil 4 leta ječe, a pogojno. Lepo spravljivi in zadovoljni so se vsi trije vračali iz sodnice.

Samomor. — V poljanškem okraju Ljubljane si je končal življenje mlitničar, 58-letni Ivan Benedik. Bil je močno živčno bolan, iskal leka pri vseh zdravnikih, a njegovi bolezní ni bilo pomaganja. Dne 31. oktobra sju-traj pa se je v kleti svojega stanovanja obesil. Našla ga je čes čas žena, a je bil že mrtev.

Umrlí so: v jeseniški bolnici 26-letni tovarniški delavec France Žmitek, v Celju 74-letni višji sodni svetnik Alfonz Gallinger, v Zagorju ob Savi računski vodja Bratovške skladišnice, 77-letni Lavoslav Jerin, v ljubljanski bolnici upokojeni šolski upravitelj Luka Blejcek, v Vuzenici učiteljica Zlata Serajnikova, v celjski bolnici 60-letni dninar Franc Breznik iz Luč, na Ponikvi poselnica Teresija Gobčeva, v Mariboru višji sodni oficijal Martin Viher, na Miklavžkem hribu pri Celju 65-letni vinskičar Anton Petek, v celjski bolnici 23-letni Herman Podpečan iz Stranje pri Konjicah, v nekem sanatoriju pri Dunaju ravnatelj Woeschnagove tovarne v Šoštanju Adolf Mravljag.

Obsojena ubijalka. — Pred niškim sodiščem se je končal proces proti morilcu Jovanoviču-Lunetu, ki je proti policijskemu uradniku, detektivu Stjepanu Proticu, ki je pred meseci na niški postaji ustrelil omenjenega politika in nekdanjega vataša "vodo Luno." Stjepan Protic je bil obsojen na 5 let težke ječe, vдови pa mora plačati še 18.000 Din odškodnine.

Ivan Jontez:

Lz slučajnih zapiskov

Umetnost, umetniki in narod

Stara reč je že, da se umetniki vseh panog bridko pritožujejo nad narodovo nebrzičnostjo, ki se očituje v nezanimanju za umetnike in njihove produkte, in te njihove jedke pritožbe in obtožbe našega majhnega naroda, ki je kvalitativno, še bolj pa kvantitativno, sorazmerno jako bogat na umetnikih (še bolj, seveda, na bi-radi-bili umetnikih kakor pač vsak narod). Kajti naš narod se grozno slabo zanima za umetnost in umetnike, da jim ne-rad privoščijo celo lepo besedo, da si je ta roba silno poceni. Nu, pa če se že zgodi, da privoščijo kakemu umetniku nekaj poličev cenene pohvale in priznanja, je to navadno tudi vse, kar mu da; da umetnik ne more živeti od prazne "slave" in pa hvallisanja, o tem se pač ne razmišlja. In tako naš umetnik strada, prezeba in jemlje konec od vsega hudega. Torej ni nič čudnega, če se ubogi umetnik pritožuje in še zakolne vmes. Takale nebrzičnost gre na živce in razburka žolč. Tudi ti, dragi čitatelj, in pa jaz, ki ti to pripovedujem, bi se razsrdila nad lahkomišelnost-nebrzičnostim narodom, če bi bila, na primer v koži našega umetnika Jakopiča ali katerega drugega. Vse svoje življenje se takle umetniki človek trudi in ustvarja umetnine, ki v prvi vrsti koristijo narodu samemu, saj izpričujejo njegovo narodno samobitnost ter mu dajejo pravico do lastnega prostora pod soncem — in s tem ga mili narodu nagradi za njegovo delo? V veliki večini slučajev s praznimi besedami in frazami in pa s pravico, da lahko živi od zraka in pa, če hoče, kakopak, pogine od vsega hudega. Sprememba pride navadno šele po umetnikovi smrti: tedaj in konca ne kraja slavljenju in narodu (vsek, ne samo naš) se kar ne more dovolj nababati na njem pred vesoljnim svetom. — Kdo bi se ne razsrdil v teh razme-har?

Kaj pa pravi k tem umetniko-vim pritožbam in obtožbam dragi narod? Predno si odgovorimo na zastavljeno vprašanje, je treba razdeliti narod v dve skupini: prvo, ki predstavlja narod, katerega tako nazivajo politiki ob času volitev, to je "preprosti in neuki narod," v katerem so vključeni, seveda, kmetje in delavci; in drugo, ki sestoji iz skromnega števila posebnih izvo-ljencev, ki, kadar izustijo besedo narod, pri tem mislijo samo in ednole sebe, ker se pač smatrajo za "sol" ljudstva in pa od same "Previdnosti" izvoljenim predstavnikom naroda, to je samih sebe. V prvi skupini so torej kmetje in delavci; v drugi pa naduta, degenerirana buržo-azija.

Tudi naš umetnik je, na žalost, odvisen od slednje skupine, od "naroda" v narodu. Kajti le-ta ima besedo, moč in denar. Ker se tega tudi zaveda, hoče imeti med drugimi tudi monopol na narodovo kulturo in s tem, seveda, tudi na njegovo umetnost. Vsi tedga se mora umetnik, kateremu ne prija pomanjkanje, stradanje in prezebanje, udinjati tej skupini. Tisti, ki to storijo, dobijo nagrade v obliki posebne hvale in priznanja, njihova dela gre-do bolj v denar in pa tudi kakšna služba se najde zanje. Toda pravi umetnik se ne more nikdar in pod nobenim pogojem tako udinjati; če to stori, s tem preneha biti pravi umetnik. Nu, naši umetniki, pravi umetniki, se te-

ga zavedajo, pa se ne marajo udinjati nikomur, zato je tudi njihov delež trpljenje in pomanjkanje. To je prav zares žalostno za nas, ampak tako resnično, da preko tega ne moremo iti, tudi če bi bili slepi.

Druga skupina, to je pravi narod, pa ne sme še imeti besede v zadevah narodove kulture. Kmet in delavec se ne spoznata v kulturnih zadevah! — vam bo zatrdel vsak pravi član, oziroma pripadnik "višjega" narodnega kroga. Za kmeta so vile in motika, za delavca kramp in lopata! Kulturo prepustite nam!

Nu, to jim je še vedno prepusteno, na milost in nemilost, in ti naši varuhi in "nosilci" naše kulture ravnaajo z njo kakor avin-ja z mehomo koruze. Narod, delavec in kmet, se tega še ne zavedata, nu, pa če bi se, bi se zaradi tega nič dosti ne razburja-la; teški in v vsakim novim dne-vom težji boj za skorjico kruha jima ne da misliti o kulturnih za-devah. Saj se niti za politiko ne ugetnega dovolj pozanimati, kar se očituje v dejstvu, da pošilja-ta v parlament parazite, klavne-ce in pa neumnosti. S tem pa nikakor ne nameravam trditi, da je nemogoče vzbuditi kulturno zanimanje v "nižjih" plasteh našega naroda. O, pač, to bi se dalo storiti, doseči, ampak do-zdaj tega nihče ni resno posku-sal, razen majhne skupine mark-sistov, kateri pa se še vedno sta-vijo toliko ovir, da le počasi dose-ga uspeha. Tisti "višji" narodni krožek, ki si lasti monopol na na-rodovo izobrazbo, pa ni in neče ničesar podvzeti v tej smeri, kaj-ti boji se, da bi ta "neuki" na-rod potem zahteval nazaj od nje-ga uzurpirano oblast, ki jo ta krožek izvaja nad našim kulturnim življenjem. Tega se boji. In zato ne želi, da bi se "preprosti" narod povzpela na višjo kulturno stopnjo ter se začel dejanski u-deleževati v narodnem kulturnem življenju. Nujna posledica tega američne skupine izvoljencev, ki v sebi vidi narod, je, da sta naš kmet in delavec silno neved-na v zadevah različnih kulturnih panog ter se vsled tega skoroda nič ne zanima za dogajanja v našem kulturnem življenju.

Ali morete zahtevati od kme-ta ali delavca, ki nista nikdar bila deležna najmanjšega tozadev-nega poduka, da bi znala ločiti od šmira ali filozofskoga razpravo od neslane budalosti? Saj tega niso zmožni niti oni, ki imajo narodo kulturo v zakupu ter se smatrajo edinim upravljenim razsodnikom v kulturnih za-devah!

Kakine pa so vse tiste kultur-ne "dobrete," ki jih naš kulturni vlastodržci "privoščijo" našemu kmetu in delavcu? O, kako so slabe! Nobene koristi jima ne prinesejo, temveč ju nasprotno zatrujajo! Da, s truplom ju pita-jo, namesto da bi jima dali zdrave hrane! S truplom, ki ju uspada, da se ne moreta dvigniti iznad vsakdanjih skrbi in te-žav boja za obstanek ter razpeti k tlom prilepljena krija. Zato čepita pri tleh, omamljena po tem truplu, in niti za politiko ne moreta pokazati pravega razu-mevanja, kje šele za umetnost, za kulturne zadeve! — In če se jima približa tista majhna, za-tirana in prezirana skupina mar-k-sističnih izvoljencev ter jima ponudi boljše — sicer včasih tu-di samo malo boljše, toda ven-dar nezastrupljene — kulturne hrane, jo merita z nezaupanjem v oči, in če se še vzdramita iz svoje otmotičnosti, ni verjetno, da ji bosta obmila hrbet.

Ali je po vsem tem čudno, da

se naš narod ne more ogreti za kulturo? Prav nič! Ko sem lani v Ljubljani obiskal umetniško razstavo v velesejmskih prostorih, sem se čudil, ko sem videl med obiskovalci skoro izključno kmete in delavce. Ni jih prišlo mnogo, vsekakor pa več nego meščanov, ki s takimi prezirami gledajo zviška na "zarukanega" delavca in kmeta! Jaz sem se ču-dil, da je prišel sploh kak dela-vec ali kmet pogledat razstavo, ker sem vedel, kako naši kulturni monopolisti z vso vneto ubi-jajo v njima zanimanje za pravo umetnost, za pravo kulturo sploh. Človeka preseneča, ko mo-ra ugotoviti, da vse tone strupa, ki ga je moral že pokreti na "preprosti" narod, niso še popolnoma zastupile tega našega "neukega" človeka. Se ima v se-bi dovolj odpornosti, le proti-strupa mu bo treba dati, dokler ni še prepozno...

Seveda, zgolj golo zanimanje kmetov in delavcev za umetnost bi umetnikom ne koristilo v ma-terialnem pogledu; tako kmet kot delavec sta obubošana in le z veliko težavo rineta iz dneva v dan in preživljata sebe in dru-dzino; tisoči in tisoči živijo v na-ravnost obupnih razmerah in jim manjka denarja še za suh kruh — kje bi ga torej vzeli za upo-tne, bile še tako poceni? Splošno zanimanje za umetnost od strani delavcev in kmetov bi v današnjih razmerah prineslo umetnikom silne moralne uspehe, toda nič, ali pa prav malo več denarja. Vem, da moralnih uspe-hov se ne more dati v loncu, toda ali ni res, da dandanes pravi umetniki največkrat ne žanjejo niti moralnega uspeha? Sanje o gnotnih uspehih pa so še zdav-naj ostanjali...

To zanimanje pa bi se dalo vzbuditi v "nižjih" plasteh le z neumnim propagandnim de-lom. Seveda so tudi pri tem ve-like težkote: kulturni monopolisti bi takini propagandi nedvom-no silno nasprotovali, umetniki sami pa nimajo sredstev, kajti vsaka propaganda je v svesti z denarnimi žrtvami, posebno pa še takšna. Zato umetniku, ki se neče udinjati kulturnim vlasto-držcem, ne preostane drugo, ne-go da se nasloni na tisto danes še majhno, toda čezdaj močnejšo skupino, ki je v boju tako s kul-turnimi kot političnimi ekonom-skimi samodržci — na marksi-ste.

To seveda ne bo rešilo tako-umetniškega slabega materialne-ga položaja, kajti iz tega ga bo rešil šele nov socialni in eko-nomski sistem, ki prihaja; v se-danjem nepravilnem družabnem in gospodarskem ustroju člove-ške družbe ni niti najmanjših iz-gledov za pravično materialno oskrbovanje avobodnih, nepod-kupljivih in nekorumpiranih ali nedegeneriranih umetnikov. To bo prinesla umetniku šele bodo-ča, socialistična družba, katere odnos napram umetnosti in u-metnikom bo temeljil na poštenosti in pravičnosti. Toda dokler človeštvo ne doseže tega svojega cilja, bo umetniku dobro delo, če bo deležen vsaj večjega moralne-ga uspeha. In tega lahko doseže, če vzbudi zanimanje do umet-nosti v širih narodovih plasteh. Pri tem pa se bo moral nasloniti na nas, kajti kulturni diktatorji, ki si privajajo celo monopol na zanimanje za umetnost, mu bo-do kratko in malo ter brez ovin-kov odrekli svojo podporo, kar je pač logično: nihče namreč ne bo vedoma in hote pomagal svo-jemu nasprotniku, ki stremi za uničenjem njega samega.

Otoževati, češ, za alkoholi se potroši milijone, za umetniške proizvode pa ni denarja, se mi ne zdi pravilno in pravično. Kdo pa je največji konzument alko-holnih pijač? Kapitalisti, ki ima-jo polne blagajne denarja? Ne: delavec in kmet sta največja konzumenta alkohola. In zakaj proletarci s kmetov in iz indu-strijskih središč popijejo toliko tega strupa? Zato, ker si ne ve-sta poiskati drugegačnega razve-drila in ujehe — in obojega po-trebuje, v današnjih težkih ča-sih posebno, bolj kot razsena gruda dežja. In v največ slučajih moreta kmet in delavec pla-čati to strupeno tolažbo — s po-manjkanjem in gladom. Tudi če bi se vzdrla alkoholna tolažba, bi jima ne ostalo nič denarja za u-metnine, kajti z njim bi kupila kruha sebi in svojim. Zato ni prav, jeziti se na narod, če se (iz že navedenih razlogov) ne zanima za umetnost in za kul-turo sploh kakor bi se moral; če

hočemo biti pravični, moramo obsojati pravega krivca, to je ti-sto majhno skupino, ki nas tira-nizira in izrablja tako v ekonom-skem kot političnem in kultur-nem pogledu. Obesimo greh na pleča pravemu grešniku!

Očitki, ki jih je izrekel naš sil-likar Jakopič pred nedavnim, so upravičeni in dobro je storil, ko jih je naslovil tja, kamor spadajo: na naslov naših kulturnih diktatorjev, "smetane naroda", ki pa se je že davno skisala... Njegovi očitki so ostri, pa meni se zde še prerahli, kajti tista skupina, ki sem jo že večkrat o-menil in katera vidi v sebi "na-rod," zasluži, da se jo bča s skor-pijoni! Jakopič, če prav razumem, tudi apelira na javnost (iz katere moramo iz še omenje-nih razlogov izvzeti kmete in de-lavce), naj reši slovensko umet-nostno propada, naj ji priskoči na pomoč. Meni pa se silno močno dozdeva, da je ta apel našega starostnega slikarjeva naletel na gluha ušesa, da sploh ni bil naslov-ljen pravilno, kajti: umetnost naj ne pričakuje rešitve od današnjih kulturnih (in eko-nomsko-političnih) vlastodržcev, ker ti so pripravljeni pod-pirati samo takšne umetnike, ka-terih lasti-umetnost je njim udi-njana, to je umetnike, ki žive od umetnosti, dočim za prave umet-nike, ki živijo za umetnost, nima drugega kot omalovaževanje, preir in pa kamenje namesto kruha. Tako je povsod, ne le pri nas. Umetnost in njeni nositelji lahko pričakujejo pomoči in rešitve edino le od zmagovitega proletariata, nosilca nove kulture in ustvaritelja nove človeške družbe. Dokler ta sila ne pre-maga reakcije, nosilce današnje lasti-kulture, tako dolgo je za-man upati na pravično in sado-voljno rešitev vprašanja raz-me-rja med družbo in umetnostjo ter njenimi predstavniki. Do-kler pa bo obstajal današnji dru-žabno-ekonomski red, bo pro-stajalo nosilec umetnosti, tako pri nas kot drugje, kjer vlada reakcija, samo dvojje poti:

Ali se prodati ali pa stradati. Pripla: Zdi se mi, da sem v svojem ognju ostal dolžan odgo-vora na vprašanje, kaj narod pravi k umetnikovim pritožbam. Je kratak: Nič. Se molči. Spl. To-da prišel bo čas, ko bo tudi naš narod — delavec in kmetov — vstal, si pomencal oči ter zahteval besedo. Tedaj bo odgovoril. Odgovoril in obsodil današnji lasti-kulturo in njene predstavnike. Osebnost, kot sovražnik sploh vseh lastnjih in smelnih spak, ali, da vporabim biblijski izrek, pobeljenih grobov, šelim, da bi tisti čas skoro napočil. In mislim, da nisem osamljen pri tem.

KNJIGE CANKARJEVE DRUŽBE ZA LETO 1933

(Nadaljevanje s 2. strani.)
Bilo priporočilo več podobnega gradiva, kakršnega objavlja Jo-sip Potejan. Pise namreč o usta-novitvi delavskega izobraževal-nega društva v Pulju pred 25. leti. Takl spomini bi izpopolnili sliko o razvoju delavskega giba-nja pri nas, posebno še prvih po-četkov gibanja v naših krajih. Od leposlovnega gradiva sta o-ri-ginalna prispevka v prozi Cer-kenkova črtica "Slepec in nje-gov brat" in Jožeta Pahorja "Dva moža" (slika iz slovensko-hrvaškega kmečkega upora leta 1878); v prevodih pa imamo dve črtici ruških pisateljev Ije Eh-renburga ("Pipa miru") in Vla-dimira Lidina ("Modro runo") ter Tolstega dialog "Vera?". S pamijo so zastopani Klopčič, Se-ljakar in Zarko. (Če sem kaj po-sabil navesti, je Krivo kanalo, ki ga ni.) Koledar je kakor vsako leto obilno ilustriran z reproduk-cijami slikarskih del Grosza, Ma-serela, Kolwitzeva, dalje z ris-bami slikarja Nika Pirnata, Lju-bivoja Ravnikarja, ki je obja-vil tudi diapozitive k uprisori-tvi "Hlapca Jerneja." (Ovite koledarja je narisal ing. arch. M. Mušič.)

To so knjige, ki jih je izdala za leto 1933 Cankarjeva družba. Mile Klopčič.

Mehika pobija Hooverjev razsodilni nazir

Zeneva, 26. nov. — Mehika vlada je v pismu, ki ga je naslo-vila tajništvu Lige narodov, na-znanila, da bo vodila opozicijo proti Hooverjevemu naziru, ki predvideva redukcijo oborožene sile na kopnem za eno tretjino.

Pogled na majhen del spreveda 3000 avtov z rudarji pri pogrebu Andreea Ganiua, ki je bil ubit od miličnikov pri Taylorvilju, IL.

ŽELEZNA PETA

Socijalni roman — Prevel Ivan Vuk.

1. Moj orei

Mehak poletni vetrić se poigrava med vejev-jem smrek in hoj. Voda gozdnega potoka šum-lja, v kadencah prekakujče z mahom prevle-čeno kamenje. Metulji frfotajo v solčnih žar-kah in zrak napolnjuje uspavajoče tiho šušlja-nje čebel. Tako tiho je in mirno. Jaz pa sedim tu in sem nemirna. Tako nenaravno se mi zdi vse to. Vse naokrog je mirno, ali to je mir pred viharjem. Napenjam ušesa in vsa svoja čutila, da bi vjela kakšen znak, ki bi mi izdal preteči vihar. O! Da bi ne izbruhnil prego-daj! Da bi ne izbruhnil pregozdaj!

Čudež ni, da sem nemirna. Mislim in mi-slim in moji možgani ne prenehajo misliti. Ta-ko dolgo sem bila v gostem meteu življenja, da čutim neprijetnost pred mirom in spokoj-nostjo, ki me obdaja. Ne morem se otresti misli, da lahko nepričakovano izbruhne divji vihar, noseč seboj smrt in pogin. V ušesih mi zveni krik zadetih in kakor sem videla v pretek-losti, vidim tudi sedaj, kako bodo vsa ta sveža, krasna telesa razkosana in uničena, kako bodo s silo iztrgane duše iz svojih ponosnih okvir-jev in odposlane k bogu. Mi ubogi ljudje dose-žemo pač le tako svoj cilj, da se moramo pre-iti skozi kri in uničenje, ako hočemo prinešti svetu trajen mir in srečo.

Čutim se osamljeno. Ako ne mislim na to, kar ima priti, mislim na to, kar je bilo in ni več — na mojega žila, ki je preletel prostranstvo z neumornimi perutmi in se dvignil tja, kjer je bilo vedno njegovo bivalje: v vročemu idealu človečanske svobode. Ne morem sedeti mirno tu in čakati na veliki dogodek, ki je njegovo delo, čeprav ga ni več tu, da bi videl. Temu dogodku je posvetil vsa svoja moška leta in zanj je dal svoje življenje. Njegovo delo je. On ga je ustvaril.

In tako hočem v tem mirno-nemirnem času čakanja pisati o svojem soprogu. Svetel je nje-gov spomin in vendar sem edina izmed vseh še živih, ki lahko najbolj razsvetlim njegov značaj, da si tudi meni nemogoče docela raz-svetliti tako plemeniti značaj, kakor je bil nje-gov. V njem je živeła velika duša in — med tem, ko moja ljubezen k njemu narašča — tugu-tem, da ga ni več med živimi, da bi bil priča jutranjega dneva. Ni pogreške. Zato je pre-trdo, vztrajno in pretemeljito gradil. Gorje že-lezni peti. Kmalu bo pobita od viharja, ki ga vzdigne človeštvo. Ko se začne klic, vstanejo armade delavcev celega sveta. Nič podobnega še ni bilo v zgodovini. Solidarnost delavstva je nesporna in ko napoči čas, bo v trenutku izbruhnila internacionalna revolucija, tako ob-sežna, kakor je svet sam.

Vi vidite, da sem napolnjena tega, kar ima priti. Noči in dneve sem preživljala tako po-polno in vztrajno, da imam to vedno pred očmi. In ko mislim na svoja soproga, mi ni mogoče, da bi tudi ne mislila na to. Saj je bil on duša tega in kako bi mogla to in njega vsaj v mislih razdvojiti?

Rekla sem že, da sem edina, ki lahko najbolj razsvetlim njegov značaj. Znano je pač mno-gim, kako mnogo je deloval za svobodo in kako veliko je trpel. Kako trdo je delal in kako strašno je trpel, to vem pa najbolje jaz. Zakaj, bila sem z njim celih dvajset nemirnih let in poznam njegovo potrpežljivost, njegovo ne-umorno stremenje in njegovo brezmejno uda-nost za stvar, za katero je pred dvema mesece-ma položil svoje življenje.

Poskušala bom priprosto in skromno opisati, kako se je Ernest Everhard pojavil v mojem

življenju, kako sem ga srečala prvič in kako je doraščal v meni, dokler nisem postala del njega. Povedati hočem o nezasišanih spremembah, ki jih je povzročil v mojem življenju. Na ta na-čin vam bo mogoče gledati ga z mojimi očmi in ga spoznavati, kakor sem ga spoznavala jaz — v vsem, razen v tem, kar mi je preveč sveto in preveč drago, da bi pripovedovala.

V februarju 1912 sem ga srečala prvič in sicer v naši hiši v Berkeley, ko mi je bil pred-stavljen z drugimi gosti vred. Ne morem trdi-ti, da je bil prvoten vtis, ki ga je naredil name, posebno ugoden. Bil je pač eden iz mnogih pri-miz. In v sprejemni sobi, kjer smo čakali še na ostale goste, njegova pojava ni bila ravno najboljša. Bil je ta večer "farški večer," kakor je oče zaupljivo govoril in brezdomno Ernst ni bil sredi teh cerkvenih mož na primernem me-stu.

Najprej sem opazila, da mu ne pristojajo oble-ka. Nosil je obleko iz temnega blaga, že zašito kupljeno, ki se je slabo prilagala njegovemu telesu. Takšna kupljena obleka se mu sploh ni mogla prilagati. Kakor vedno, tako se je tudi ta večer grbančilo blago na njegovih mišicah in suknja je delala med močno razvitimi pleči gu-bice. Njegov tilnik je bil, kakor kakšnega bor-ca, debel in krepak.

"Tako torej izgleda socialni filozof in bivši pod-kovni kovač, ki ga je odkril oče," sem mislila.

Pa tudi izgledal je tak s svojimi mišicami in volovskim tilnikom. Takoj sem ga klasifici-rala.

"Neke vrste nestvor," sem si dejala. Stislil mi je roko. Robato in močno mi jo je stisnil in me pogledal s svojimi črnimi očmi drzno — preveč drzno.

Kakor vidite, sem bila bitje svoje okolice in sem pri tem imela strogo razredno zavest. Ako bi si dovolil kaj takega gospod mojega razreda, bi bila taka ameloš malodane neodpustljiva. Vem, da se nisem mogla vzdržati ter sem pove-sila oči. Čutila sem se oledelo, ko sem se obrnila od njega, da pozdravim škofa Morehouse — enega mojih znancev, milega in modrega mo-ža srednjih let, kristjana v dobroti in ravno-tako znamenitega učenjaka.

Temeljito, ki sem jo smatrala za drznost, bila osnovna črta v značaju Ernsta Ever-harda. Bil je priprost, odkrit, ni se bal ničesar in je odklanjal tratenje časa s konvencionelni-mi okraški.

"Ti mi ugajaš," mi je dejal nekoč pozneje, "in zakaj bi se moje oči ne nasitile tega, kar mi ugaja?"

Rekla sem že, da se ni ničesar bal. Bil je naravni aristokrat in to neglede na dejstvo, da je bil v taboru nearistokratov. Bil je nadčlo-vek, plavalas zver, tak, kakoršnega je alikal Nietzsche in poleg tega strasten demokrat.

Zbog pažnje, ki sem jo morala posvetiti ostal-im gostom in deloma tudi zbog neprijetnega vtisa, ki ga je naredil na me, nisem več obračala pažnje na delavčega filozofa; le enkrat ali dvakrat me je opozoril nase in to s svojim meškanjem s očmi, ko je poslušal tega ali one-ga duhovnika.

"Zabaven je," sem pomislila in mu malodane odpustila neskladnost njegove obleke. Čas je potekal in večerja se je bližala h koncu, ali on ni odprl ust, da bi govoril, medtem, ko du-hovniki govorili neprestano o delavskem razre-du in o njegovih odnosa h cerkvi in o tem, kaj vse je cerkev zanj naredila in še dela.

(Dolga prihodnja.)

Michael Gold: Prizori iz newyorškega East Side

Odlomki iz knjige "Židje brez denarja", v kateri židovski pisatelj Gold slika bedno židovsko četrt v New Yorku. Knjiga je izšla v arh-sko-hrvatskem prevodu v Nolit za-ložbi v Beogradu.

Zdaj bi rad govoril o eni od naših lastnosti, ki je bila zelo o-čitna: o lakoti po prirodi.

New York je vražji sen, naj-bolj mestno mesto na svetu. Sa-mo pusto kamenje in geometrij-ski ogli, Mit, a obenem mesto, pokopano pod vulkanskim pepe-lom. Niti bilke trave ni v tem o-kamenelom mestu, nikjer živga drevesa, nikjer ne cvetja ne pti-ce, razen tistega sivlega vrabca, nikjer prsti, nikjer ilovice, ni-kjer zemlje, sveže zemlje, ki di-ši, zemlje, po kateri hodiš, po kateri se človek valja in ki jo ljubi kot ženo.

Nič, samo pusto kamenje. To so razvaline Pompeja, samo da mora v mrtvih ulicah lave sta-novati sedem milijonov živih bi-tij, polnih ljubezni do zemlje.

Vsak teden smo imeli po en-krat pouk o spoznavanju pri-rode. Stara učiteljica je prinesla iz neke temne sobice zbirko banal-nih predmetov: ptičje gnezdo, stebele koruze, mineralije, su-ho jesensko listje in druge bed-ne, usahle ostanke rastlin. Po-tem nam je v zvezi s temi stvar-mi govorila dolgočasno predava-

nje, zapovedujoč nam, naj se čudimo prirodi.

Kakšna žalitev! Sedeli smo nagrbljeni v klopih, hrepeneč po prirodi. To je bilo tako, kakor bi sestradanemu potepuhu po-nudili fotografijo pečenke, pričakujoč od njega hvalečnosti. Kakor bi opicam v kletkah pre-davali o radostih džungle. "Po-darite mi en sam cvet, gospod! Podarite mi rožo! Meni, meni, meni!"

Kadarkoli je katera od dam Krščanske misije ali iz Doma starecev in stark šla po naši uli-ci s šopkom cvetja v roki, smo jo napadali in moleovali za cve-tje. Besneli smo in kričali. Vle-kli jo za suknjo in ji vtepli hi-steričen strah.

Nekoč ava s Jakeom Gottle-bom odkrila nekaj bednih blisk trave v razpoklinah tlaka poleg najemne staje. Ostrmela ava pred tem čudežem. Skrbno sva varovala svoj zaklad in niasva dovolila nikomur, da bi ga po-teptal. Cele ure je banda (nas otrok iz naše ulice) nadzirala "našo travo" in pokušala, da bi jo zalotili, kako raste. Seveda je čez nekoliko dni usahnila. Sa-mo otroci so sadosti šilavi, da la-hko odrastejo v East Side.

Italijani so sadili gredkaste in rdeče razede v škatle od kon-serve. To bi tudi židje lahko i-meli, a njim ni bilo do tega. Ka-darkoli so kje kopali temelje za novo zgradbo, so prihiteli Itali-janci s raznimi lonci, željni dobi-ti vsaj malo sveže zemlje. Neka-teri od njih so gojili nizki fižol

in rdeče ovijalke. Amerika je zato bogata in sita, ker je po-goltnila tragedije milijonov pri-seljencev.

Da bi človek lahko razumel to, je potrebno, da vidi kakšnega I-talijana, kako po dnevnem delu s lopato in krampom v večernem mraku zaliva svoje drago cve-tje v škatljah od konzerv. Mrki kmet, sin tridesetih kmetovskih pokoljenj, v znojni sarajci na o-knu najemniške hiše vzdihuje po izgubljeni lepoti. Izravan s kore-nino, izgubljen, ogoljufan!

Nekoč se je priklatil v našo uli-co bel metulj. Gonili smo ga, a Joey Cohen ga je s svojo čepi-co tudi ujel. A ko je pogledal pod čepico, je bil metulj mrtve. Ce-le dneve je Joeya pekla vest.

(Is petega poglavja: Ali je bog ustvaril stenice?)

V najemni staji naše ulice je stalo staro kljuse, ki sem ga imel rad. Vsak večer se je vračalo domov izmučeno od dela, a niso ga takoj ispregli. Po cele u-re je moral to kljuse čakati na cest.

Kljuse je bilo lačno. Zato je kradlo z vosov jabolka in bana-ne, kadar je trgovec zadremal. Brcali so ga zato in pretepali s bičem, a to ga ni moglo odvadi-ti njegove grde navade. Moral bi ga po tednem dnevnem delu hitreje nakrmiti. Bilo je zapu-ščeno, umazano, ogrizeno od muh, v samih ranah. Imelo je tu-di svoje ime: Kujon — stari lo-pov naše ulice.

Kradel sem doma sladkor in

ga dajal kljusetu. Božal sem ga po vlažnih nozdrvih, po sivem hrbtu in sivi, zmrajeni, lepljivi grivi. Kimal je z glavo in me gle-dal s svojimi blagimi očmi. Pri drugih otrocih ni nikoli kimal z glavo; čudili so se moji oblasti nad Kujonom.

To je bilo prikupno, prijazno kljuse, celo nekoliko pametno. Na primer: Jim Bush ga je po-val. Jim Bush je bil srborit, maj-hen irec, pohabljenec, ki se je preživljal z raznimi ušlugami, ki jih je izkazoval prostitutkam. Jim Bush je bil močan teleban samo od kolkov navzgor. Njogo-va modra, gasilaka saraja mu je pokrivala močne mišice in moč-na ramena. Imel je rdeče, usnja-to lice kakor kakšen star pan-dur. Noge pa so mu bile zatrte, ne večje od otroških nožic.

Z dekleti je uganjal kosmate šale, a kadar ni pijančeval, je bil vesel in miroljuben. Kadar se je našlamlal, se je hotel ste-pati z vsem svetom. Pogнал se je včas s svojih bergelj ter zgra-bil koga za vrat in obvisel na njem kot buldog, daveč svojega nasprotnika, dokler ga ta ni pre-matilo do nezvesti. Njegovi pre-tapaški izpadi so se vselej začeli s peovanjem kljusetu Kujona.

Zdelo se je, da je Kujona so-vrščil. Zakaj, ne vem. Mogoče zato, da bi dokazal svojo moč. Jim ni bil večji od kakšnega se-demletnega fantiča. Takšen je stal tu, oči zakrivatele od pišče, tiščal je pene na usta in psoval kljusetu. Kujon je drhtel; Jim ga je udaril s bergeljo po gobcu. Zgrabil je uzde. "Nazaj!" je kričal in stiskal kljusetove zobe v gobec. Potem ga je vlekel za nozdrvi in jih pulil, kakor bi jih hotel odtrgati.

Bedno kljuse je prenašalo vse to potrpežljivo. Gledalo je zvi-ška na malega, kriččega poha-bljenca in bilo je videti, kakor da bi ga razumelo. Vsakega dru-gega bi udarilo s kopitom, a za Jima Busha je — mislim — ve-delo, da je pohabljenec.

Ljudje se niso mogli načuditi tem prizorom. Meni je bilo žal za ubogega kljusetu in zdelo se mi je, da vidim solze v njegovih očeh.

Nekega poletnega dne se je sredi dela zgrudilo. Zrhljali so mu uzde in polivali z vodo.

Ves brez moči se je Kujon dvig-nil na noge ter odlekel voz z veliko težavo do staje. Ko je kot po navadi stal tamkaj ter čakal, da ga izprežejo in nakrmijo, se je nenadoma s vzdihom sesedel na tla; poginil je na naši ulici.

Truplo je nabreklo kot balon. Tako je ležal en dan, dokler ni prišel voz, ki ga je odpeljal na konfederčevino. Kadar je tako ležalo kakšno kljuse mrtvo na ulici, so ga otroci East Side uvr-stili kakor igračko v svoj čudni in strašni zaklad.

Otroci so se zbrali okrog Ku-jona. Skakali so na nabreklo tru-plo in mu porivali palice v zad-njico. Odpirali so mu veke ter iščali svoje misli o teh žalost-nih, steklenih, valjkih očeh. Pu-lili so mu diako iz repa, da iz-pletejo iz njih prstane, ki pri-našajo arče.

In tiste rejene, modre in zlate muhe so rojile okrog trupla mo-jega dobrega, starega prijate-lja. Brenčale so in pele v divji

NAROČNIKI POZORI!

Znamenje (Okt. 31, 1932), pomeni, da vam je naročnina po-tekla ta dan. Poslovite se pravočasno, da vam lista ne usta-vimo. Ako lista ne prejmete, je mogoče ustavljeno, ker ni bil plačan. Ako je vaš list plačan in ga ne prejmete, je mogoče ustavljeno vlad napovedno na-slova, plijite nam duplato in navedite stari in novi naslov.

Nasli nastopniki ne val draževni tajniki in drugi nastopni-ki, pri katerih lahko plačate na-ročnina.

Naročnina za celo leto je \$6.00 in za pol leta pa \$3.00. Člani SNPJ doplačajo \$4.00 za leto, za pol leta \$2.00.

Za Evrope stane za pol leta \$4.50, za celo leto pa \$9.00. Tudi stane za Evrope \$1.70. Člani doplačajo samo \$1.00 za poštnino.

Mindinski List stane za celo leto \$1.20.

Upravišstvo "PROSVETA" 2657 S. Lawndale Ave., Chicago

radosti, ko so naskakovale ta o-gromni obed, ki jim ga je bil po-slal muški bog.

Stal sem ves negobljen. Ma-lone jokaj sem za svojim ubogim, starim Kujonom. Ali je bog us-tvaril Kujona? Zakaj je torej ON dal, da je poginil moj Kujon? In — ali je tudi muhe ustvaril bog?

Ta milijon eastside-skih muh, ki so nas poleti tirale do blazno-sti, ki nam v spanju sesajo veke, ki se utaplajo v našem mleku? Zakaj?

Ali je bog ustvaril stenice? Neke soperne, vroče noči mi ste-nice niso dale spati. One imajo neki poseben, zoprn duh. To je duh siromaštva. Nabrala so od krvi, s dotik in duh tega mite-sa draži vsak živec do odvrat-nosti.

(Kadar pravijo ljudje: si-romaštvo — takrat mislijo prav za prav na stenice. V Amerike je precej ljubaznih, površnih lažnjivcev, ki pišejo knjige. Jaz želim, da napišem resnično knji-go o siromaštvu; zato tudi ome-njam stenice.)

V naši hiši nikakor ni bil raz-log temu v nesnahnosti. Mati je bila čista gospodinja kot katera-koli nemaka gospodinja; delala je brez prestanka, garala je, da bi imela vse čisto in sveže. Ste-nice so bile zanj isto, kot biti mučen. Škropila je postelje s pe-trolejem, menjavala rjuhe, škro-pila žimnice — v brezkončni, hu-di borbi proti stenikom. Vse to je bilo nepotrebno. Nič ni poma-galo; to je bilo siromaštvo, na-jemna hiša.

Stenice so se vgnezdile hkrati s podganami, muhami in drugim mrčesom v trhljih zidovih hiš. Treba bi bilo zrušiti vso to trhlo stavbo. Stenicele petroleja ni mogla tu ničesar izpremeniti.

Bil je to strašen teden poletne vročine. Bil sem bolan in mra-ličen od vročine, premetaval sem se z ene strani na drugo, v dvo-rišču pa so cvilele mačke. Naza-dnja so me zbudile stenice. Po-vozd so bile. Ne morem opisati obupnosti, umazanosti in jeze v mračni sobi, ko so lazile po me-ni in smrdele stenice.

Tiho sem zahtel. Mati se je prebudila in prižgala plin. Po-navljala je svojo brezuspšno

borbo proti stenikom. Smrad pli-na me je dušil v grlu. Mati me je poizkušala pomiriti. A moji možgani so besneli kot šivalni stroj.

"Mama", sem vprašal, "zakaj je bog ustvaril stenice?"

Smejala se je čudnemu vprašanju malega kričča. Kesneje so me pogosto dražili s tem vprašanjem; a odgovoril mi na to vprašanje ni nihče. Ali je bog ljubezni ustvaril stenice, ali je tudi bedo in pomanjkanje poslal On na svet? Da, dobro kljuse, kakršno je bil moj Kujon, ne bi nikoli storilo kaj takanega.

(Prevedel M. K.)

Previdnost

Milica straži premogovnike v Taylorville, Ill. — Federated Pictures.

— Ne pokažem ga! zakliče Mi-hec.

— Zakaj pa ne?

— Včeraj sem ga pokazal učitelju, pa me je pošteno našeš-kal.

Ali ste naročeni na dnevnik "Prosveta"? Podpirajte svoj list!

NAROČITE SI DNEVNIK LIST PROSVETA

Na sklopu 9. redne konvencije na sedaj lahko naroči na list Prosveta in prišteje eden, dva ali tri člana iz ene družine in iz drugega naslova k eni naročnini. List Prosveta stane za vse članke, za člana ali naslova \$6.00 za eno letno naročnino. Ker pa člani plačajo pri seostu \$1.20 za tednik, se jim to prišteje k naročnini. Mi prištevamo enega, dva ali tri člane iz ene družine k eni naročnini. Torej sedaj ni varstva, reči, da je list pro-drag za člana S. N. P. J. List Prosveta je vaš listina in gotovo je skoro v vsaki družini naslova, ki bi rad stal list vsak dan. Torej sedaj imate priliko, da se tudi Vi naročite na dnevnik Prosveta. Cena lista Prosveta je:

Za Zdrav. državo in Kanado \$6.00 Za Člana in Chicago je.....\$7.50

1 tednik in.....4.50 1 tednik in.....4.50

2 tednika in.....5.00 2 tednika in.....5.10

3 tednika in.....5.40 3 tednika in.....5.50

Izpolnite spodnji kupon, priložite potrebno vsoto denarja ali Money Order v plačilo in si naročite Prosveta, list, ki je vaš listina.

Prosveta, SNPJ, 2657 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill. Priložite polijam naročnina za list Prosveta vsote \$.....

Ime.....Čl. družina št.....

Naslov.....

Ustavite tednik in ga pripilite k moji naročnini od sledoših članov moje družine:

Ime.....Čl. družina št.....

Ime.....Čl. družina št.....

Mesto.....Država.....

Nov naročnik.....Star naročnik.....

TELEFON ROCKWELL 2804

TISKARNA S. N. P. J.

SPREJEMA VSA

v tiskarsko obrt spadajoča dela

Tiska vabil za venčnice in shode, vizitice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvatskem, slovanskem, češkem, nemškem, angleškem jeziku in drugih

VOĐSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLANSTVO S.N.P.J. DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI

Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne. Cene zmerno, unifiko delo prve vrste

Enite po informacije na naslov:

S. N. P. J. PRINTERY

2657-59 So. Lawndale Avenue CHICAGO, ILL.

TAM SE DOBE NA ŽELJO TUDI VSA USTMENNA POJASNILA